

Această a fost cauza pentru care, după Hasdeu,

« de la 950 pînă la 1650, în curs de șase secoli, bogomilismul a putut să exercite o influență oarecare, mai mare sau mai mică dar totdeauna directă, asupra învecinaților romîni. Dacă aceasta nu s-a resimțit la noi într-un mod zgomotos, cauza principală este cunoscută: toleranța a clerului român carele se prefăcea că nu vede abaterile cele mărunte, iar în parte și ignoranța dogmatică a acestui cler, care nu-i permitea a stabili o distincțiune precisă între eres și ortodoxie, între « credendum » și « non credendum ». Popa Grigore din Măhaci, care totuși nu era om prost și nu era nici eretic, căci n-ar fi copiat cu atîta îngrijire un catehism foarte ortodox, propaga tot felul de apocrifuri eretice numai și numai din lipsa unei solide instrucțiuni teologice. Cu atît mai lesne trebuiau să alunece preoții cei de rînd. În același mod, în cursul sec. XVI s-au tradus romînește o multime de scrieri bogomilice. Pe la 1580 un amator de lucruri miraculoase, probabil cleric, s-a apucat a le aduna, a le transcrie și a le grupa într-o singură colecțiune, din care o parte a nimerit apoi în mîinile lui popa Grigore. Nici traducătorii, nici colecătorul, nici preotul din Măhaci, nici unul din ei nu-și închipuiau desigur că răspîndesc cu tot dinadinsul printre ai săi afurisitul eres al lui Bogomil! »¹.

Această poziție a lui Hasdeu în problema originii apocrifelor bogomilice și a modului în care au circulat și au fost traduse la noi se întregeste prin observațiile cu privire la bogomilism ca vehicol al unor motive literare folclorice:

« Bogomilii, scria Hasdeu în apendicele citat, ca și frații lor albigenzii, ca și valdenzii, ca și flagelanții, ca și celelalte secte eretice din veacul de mijloc, aveau o literatură poporană a lor, o literatură poporană în toată puterea cuvîntului: cîntece, povești, descîntece, cimilituri etc.; parte zămislite chiar între sectari, generalmente oameni din popor lipsiți de orice cultură, parte adoptată de către dinșii de la ortodocși, întrucît cele împrumutate se potriveau cu propria lor doctrină și prin urmare serveau a o întări mai bine în memoria adeptilor sau a o răspîndi printre gloate »².

Capitolul din a cărui introducere am citat aceste cuvinte se intitulează *Balada « Cucul și turturica » la romîni, la moravi, la provensali, la reto-romani, la persi, la turcomani etc.*³ și vrea să demonstreze că « una din cele mai frumoase balade poporane ale Romîniei a străbătut la noi tocmai din Persia, pe calea bogomilismului »⁴.

Ne-am oprit atît de mult asupra contribuției lui Hasdeu și am citat atîtea pasaje caracteristice pentru ideile sale, pentru a reaminti că cele scrise de el cu privire la bogomilism în genere și la formele influenței sale în nordul Dunării nu se limitează la ipoteza, dovedită exagerată, că așa numitele « Cugețări în ora morții » ar fi « unica compozițiune bogomilică cunoscută de fabrică

în vreo emanațiune de cea ce pe drept sau pe nedrept era considerat ca erezie. A distinge în literatura poporană actuală a unei națiuni elementul eretic direct de cel indirect, ba chiar elementul eretic în genere, este cu atît mai greu cu cît sectele eterodoxe din evul mediu erau poporane în totalitatea lor. Una din trăsăturile comune cele mai caracteristice ale ereziei medievale era tocmai cultul pentru limba cea nemeșteșugită a poporului în locul căreia biserica întrebuinta atunci o limbă neînțeleasă, străină sau cel puțin obsoletă. În acest mod poporul, fie cît de ortodox, era totdeauna cu mult mai aproape de ereticii din sinul său decît de clasa cea cultă și mai ales de cler » (p. 500).

¹ Op. cit., p. 259—260.

² Ibidem, p. 500.

³ Ibidem, p. 501—566.

⁴ Ibidem, p. 257.